

September 2016

Onderzoeksverslag

Leerkracht Emotie-Onderzoek

Voorwoord

Hierbij ontvangt u de schoolrapportage met de resultaten van het Leerkracht Emotie Onderzoek (LEO) waar u vorig schooljaar aan mee heeft gewerkt. Analyses met alle verkregen informatie laten zien dat we nieuwe inzichten hebben gekregen in gebeurtenissen in de klas, waarbij individuele leerlingen een belangrijke rol spelen. Ik wil u hartelijk bedanken voor dit 'inkijkje' in uw klas, maar vooral voor het inzicht in wat nu precies blijft hangen na afloop van een werkdag.

Inhoudsopgave

2

Achtergrondkenmerken onderzoek: *deelnemende leerkrachten & ingevulde vragenlijsten*

3

Onderzoeksvraag 1: Emoties tijdens de gebeurtenis en het welbevinden van leerkrachten op die werkdag

5

Onderzoeksvraag 2: Leerling betrokken bij de gebeurtenis

6

Nawoord

Richard Lazarus,
stressonderzoeker

Waarom zijn we zo geïnteresseerd in emoties bij leerkrachten tijdens dagelijkse gebeurtenissen?

De Amerikaanse psycholoog Richard Lazarus, één van de bekendste stressonderzoekers, kwam eind jaren '60 met een theoretisch model dat in het wetenschappelijk debat min of meer onomstreden is. In het model geeft Lazarus aan dat het niet zozeer gaat om de grote gebeurtenissen in iemands leven, maar dat vooral de opeenstapeling van emoties tijdens alledaagse situaties het welbevinden van mensen beïnvloedt. Omdat leerkrachten in Nederland hoog scoren op stressklachten (CBS, 2015), maar tegelijkertijd ook aangeven juist veel voldoening te halen uit het werken met kinderen, wilden we bij het Leerkracht Emotie Onderzoek inzoomen op de dagelijkse gebeurtenissen in de klas, waarbij een individuele leerling een rol speelt.

Vanwege de grote hoeveelheid aan verkregen informatie, hebben we ervoor gekozen om ons in deze rapportage te beperken tot het beantwoorden van twee onderzoeksvragen:

- 1) Welke emoties ervaart de leerkracht tijdens relevante gebeurtenissen in de klas en is er een samenhang tussen deze emoties en het welbevinden van leerkrachten op die werkdag?
- 2) Wat voor type leerling is er betrokken bij de verschillende gebeurtenissen die leerkrachten noemen?

Wij hebben ons best gedaan de resultaten in deze rapportage helder en overzichtelijk te presenteren. Mocht u niettemin nog vragen hebben of extra informatie willen, dan kunt u zich altijd tot ons wenden.

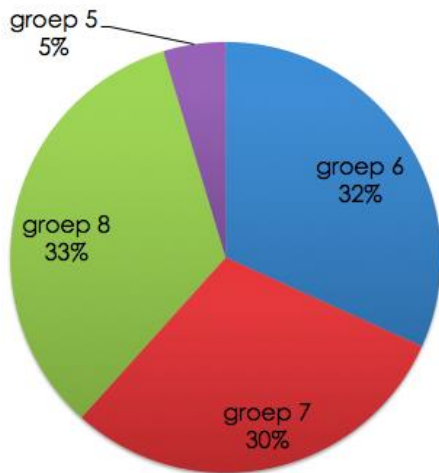
Hartelijke groet uit Amsterdam,

Ook namens de rest van team LEO: Helma Koomen, Astrid Poorthuis, Rosanne Griffioen en Anne de Waard,

Janneke de Ruiters (J.A.deRuiters@uva.nl)

Achtergrondkenmerken onderzoek

Verdeling groepen

“Aan het onderzoek deden 107 leerkrachten mee”

Dagelijks welbevinden:

Werkbevlogenheid

Stress

In totaal deden 107 bovenbouw-leerkrachten mee aan het **Leerkracht Emotie Onderzoek**. 19 hiervan waren mannelijke leerkrachten, niet heel verrassend in een werkveld gedomineerd door vrouwen.

Van de deelnemende leerkrachten beschreef 33% een gebeurtenis over een leerling uit groep 8, 30% over een leerling uit groep 7 en 32% over een leerling uit groep 6.

De overige leerkrachten stonden voor een combinatieklas waardoor een klein aantal leerlingen die beschreven werden in de gebeurtenis in groep 5 zaten.

Om uw geheugen even op te frissen:

We vroegen u eerst naar hoe u uw werk die dag beleefd had en hoe u zich daarbij voelde. Voorbeeldstellingen die u mocht beantwoorden waren 'Vandaag inspireerde mijn werk mij' en 'Vandaag voelde ik mij gefrustreerd door mijn baan'. Van deze stellingen konden we twee schaaltes maken, waardoor elke leerkracht een score ontving op **werkbevlogenheid** (= positieve werkbeleving) en een **stressscore** van die werkdag.

Daarna mocht u een **gebeurtenis** beschrijven van die dag die u was bijgebleven en die u belangrijk vond. Deze gebeurtenis had betrekking op één specifieke leerling uit uw klas. We vroegen u of u deze gebeurtenis als positief of negatief beschouwde. Aansluitend volgden vragen over de gebeurtenis, zoals bijvoorbeeld welke **emoties** u had ervaren tijdens de gebeurtenis.

Tot slot wilden we ook meer informatie over de **leerling** die betrokken was bij de gebeurtenis. Daarbij vroegen we naar diens leeftijd en sekse, maar ook naar hoe de leerling zich in het algemeen gedroeg. U vulde voor de leerling een korte screeningsvragenlijst in die de sterke en zwakte kanten in het sociaal-emotioneel functioneren en taakgedrag van de leerling in kaart brengt. De leerling die betrokken was bij de gebeurtenis kreeg zo een bepaalde score op 1) hyperactiviteit /aandachtstekort, 2) emotionele problemen, 3) gedragsproblemen, 4) prosociaal gedrag, en 5) taakgedrag.

Leerkracht Emotie-Onderzoek

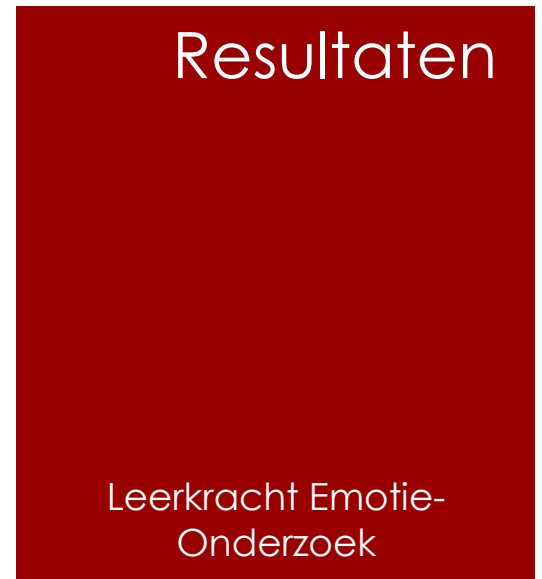
Emoties: Iedereen heeft ze, dus ook leerkrachten. Naast overtuigingen en opvattingen, zijn het uw emoties die bepalen welke beslissingen u neemt. Emoties laten zien wat mensen betekenisvol en relevant vinden. Het is dus niet verwonderlijk dat u kwam met een breed scala aan emoties toen we u vroegen naar de meest relevante gebeurtenis in de klas van die dag.

Omdat dit het eerste onderzoek was van LEO, waren we allereerst benieuwd welke emoties nu allemaal ervaren worden tijdens het lesgeven. Daarna hebben we gekeken of we het theoretisch model van Lazarus (zie pagina 1) konden uitbreiden met de door u verschaftte gegevens. Lazarus beargumenteerde dat een opeenstapeling van negatieve emoties aan de hand van dagelijkse gebeurtenissen uiteindelijk kon leiden tot stress. Wij wilden kijken of deze samenhang er ook was op kleiner niveau: Zouden we een samenhang kunnen vinden tussen ervaren emoties tijdens één specifieke gebeurtenis en de stress die de leerkracht die dag rapporteert? Ook waren we geïnteresseerd in de positieve tegenhanger van stress: werkbevoegenheid. Zouden we een samenhang kunnen vinden tussen ervaren emoties tijdens één gebeurtenis en de werkbevoegenheid die de leerkracht die dag rapporteert?

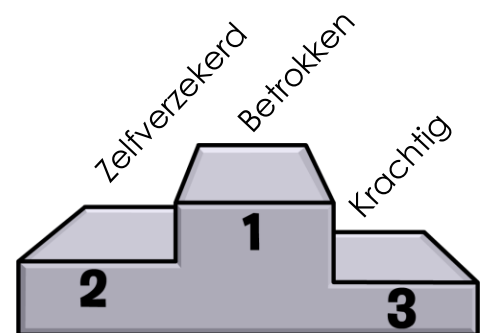
Emoties tijdens de beschreven gebeurtenis

Van alle emoties die we uitvroegen hebben we allereerst gekeken welke emoties nu in hoogste mate gerapporteerd werden. Dit waren respectievelijk betrokken, zelfverzekerd en krachtig, een mooie uitkomst!

Daarna hebben we geprobeerd om door middel van statistische

1. Is er een relatie tussen de emoties die leerkrachten ervaren tijdens een relevante gebeurtenis in de klas en hun welbevinden van die dag?

analyses bepaalde emoties te groeperen, zodat we vier categorieën kregen: 1) algemeen negatieve emoties (bijvoorbeeld boos, verdrietig en geïrriteerd), 2) algemeen positieve emoties (bijvoorbeeld tevreden, enthousiast en blij) 3) relationele emoties (bijvoorbeeld betrokkenheid, verbondenheid en afstand) en 4) zelfbevestigende emoties (bijvoorbeeld trots, zelfverzekerd en machteloos). We waren geïnteresseerd of er een categorie van emoties wellicht sterker samenhang met het dagelijks welbevinden (stress en werkbevlogenheid).

Emoties en stress

We vonden voor alle categorieën emoties een samenhang met stress. Dat wil zeggen dat leerkrachten die hoger scoorden op de stressvragenlijst, een hogere intensiteit aan negatieve emoties ervoeren tijdens de gebeurtenis en een lagere intensiteit aan positieve emoties, zelfbevestigende emoties en relationele emoties. Als we alle emotie categorieën samen onderzochten, bleek de emotie categorie **zelfbevestigende emoties** het opvallendst samen te hangen met stress.

Dit resultaat past heel mooi bij de sociaal cognitieve theorie van psycholoog Albert Bandura. Volgens deze theorie is het geloof in eigen kunnen erg belangrijk voor mensen. Als mensen het gevoel hebben dat zij controle hebben over gebeurtenissen en vertrouwen

hebben in eigen kunnen (i.e. leerkrachten die zich trots, zelfverzekerd en effectief voelen tijdens gebeurtenissen in de klas), dan kunnen zij meer weerstand bieden tegen moeilijkheden en ervaren hierdoor minder stress.

Emoties en werkbevlogenheid

Ook voor bevlogenheid vonden we voor alle categorieën emoties een samenhang. Leerkrachten die hoger scoorden op bevlogenheid die dag, rapporteerden een lagere intensiteit aan negatieve emoties en een hogere intensiteit aan positieve, zelfbevestigende, en relationele emoties tijdens de beschreven gebeurtenis. Opnieuw gingen we kijken wat er gebeurde in de analyses als we alle emotie categorieën samen onderzochten: De belangrijkste samenhangende categorie bleek nu de **relationele emoties** te zijn.

Voor ons illustreert dit resultaat heel mooi het belang van de individuele leerkracht-leerlingrelatie voor de leerkracht. Vaak kiezen leerkrachten voor het onderwijs vanwege het intensieve contact met leerlingen en voelen ze zich zeer betrokken bij hun leerlingen. Leerkracht van het jaar Jasper Rijpma zegt niet voor niets: "[In de persoonlijke relatie met de leerling, daar gebeurt het](#)". Prachtig dus om bij LEO te zien dat betrokkenheid de meest ervaren emotie is bij leerkrachten tijdens relevante gebeurtenissen. Daarnaast toont het, net als in eerder onderzoek, aan dat leerkrachten veel voldoening en zingeving onttelen aan een goede band met hun leerlingen.

"In de persoonlijke relatie met de leerling, daar gebeurt het!"

Jasper Rijpma,
Leraar van het jaar 2014

2. Wat voor soort leerling is er betrokken bij de gebeurtenis in de klas?

Wat ons allereerst opviel was dat het grootste gedeelte van de beschreven gebeurtenissen ging om een mannelijke leerling. In maar liefst 64% van de gebeurtenissen was een jongen uit uw klas de hoofdpersoon. Dit percentage verschilde niet zoveel als je apart keek naar positieve en negatieve beschreven gebeurtenissen. Deze bevinding sluit aan bij (inter)nationaal onderzoek waaruit blijkt dat leerkrachten meer reageren op mannelijke leerlingen dan op vrouwelijke leerlingen en zelfs meer gesprekken aanknopen met mannelijke leerlingen.

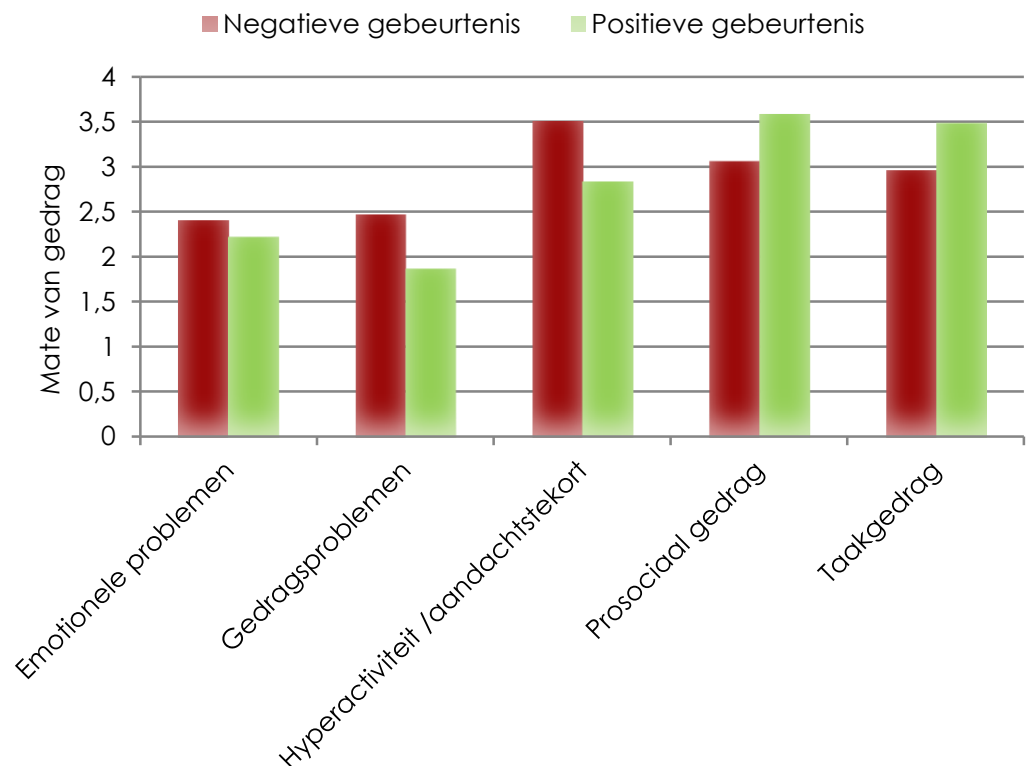
Een interessante gedachte voor u als leerkracht om eens bij stil te staan: Staat het gedrag van jongens ook wellicht wat meer op uw netvlies?

Daarna hebben we onderzocht of de leerlingen die beschreven werden in de negatief beoordeelde gebeurtenissen ook daadwerkelijk verschilden op de algemene gedragsvragenlijst in vergelijking met de leerlingen beschreven in de positief beoordeelde gebeurtenissen. We vonden dat leerlingen die beschreven werden in negatieve gebeurtenissen substantieel hoger scoorden op

het gebied van gedragsproblemen en hyperactiviteit / aandachtstekort en substantieel lager op het gebied van pro sociaal gedrag en taakgedrag ten opzichte van leerlingen die in positieve gebeurtenissen de hoofdrol speelden (zie grafiek onderaan deze pagina). Voor emotionele problemen, waar hoogscoorders leerlingen zijn die veel piekeren en onzeker zijn, was dit verschil te klein om te kunnen spreken van een echt of betekenisvol verschil.

Tot slot konden we ook in kaart brengen of kinderen met deze verschillen in gedrag ook ander soort emoties oproepen bij leerkrachten in dagelijkse gebeurtenissen. We vonden dat als een leerling die hoog scoorde op emotionele problemen een rol speelde in de beschreven gebeurtenis, de

leerkracht minder zelfbevestigende emoties rapporteerde. Dit lijkt te impliceren dat de leerkracht zich minder effectief en zeker voelt in het handelen als het gaat om een leerling met emotionele problemen. Daarnaast rapporteerden leerkrachten die te maken hadden met leerlingen die in het algemeen hoog scoorden op gedragsproblemen tijdens de gebeurtenis een lagere intensiteit aan positieve en relationele emoties en een hogere intensiteit aan negatieve emoties. Opvallend was dat we dit effect niet vonden bij kinderen die hoog scoorden op hyperactiviteit en aandachtstekort (kort door de bocht: 'de ADHD'ers'); leerkrachten ervaren bij deze leerlingen geen ander soort emoties dan bij niet-ADHD'ers.

Nawoord

Allereerst wil ik u hartelijk bedanken voor uw deelname. Onderwijsonderzoek is geweldig interessant, maar alles begint met deelnemende leerkrachten.

Ik hoop dat dit onderzoeksverslag heeft laten zien dat we een hoop interessante vragen kunnen beantwoorden met de gegevens die u samen met 106 andere leerkrachten heeft verschaft. De resultaten over de relatie tussen emoties en welbevinden zijn al gepresenteerd op een internationaal schoolpsychologen congres. Aankomend schooljaar worden resultaten in Amerika gepresenteerd en staat mijn eerste wetenschappelijke artikel op de planning.

What's next?

Het LEO onderzoeksteam zit niet stil en is inmiddels gestart met een nieuw onderzoek waarbij we voortborduren op de resultaten van

het onderzoek waaraan u heeft deelgenomen. Dit keer volgen we leerkrachten een heel schooljaar, waarbij leerkrachten 30 keer verspreid over het schooljaar een gebeurtenis beschrijven. Eén ding is veranderd: de gebeurtenissen gaan nu over twee willekeurig geselecteerde leerlingen, die verschillen in hun gedrag. Op deze manier hopen we de emotionele betrokkenheid bij en de relatie met deze twee specifieke leerlingen in kaart te brengen. Daarnaast komt er ook drie keer een onderzoeker een half uurtje in de klas, zodat we ook vragenlijsten bij alle leerlingen kunnen afnemen.

Voor dit vervolgonderzoek zoeken we nog leerkrachten die bereid zijn om door middel van een soortgelijke vragenlijst, te reflecteren op hun relatie met specifieke leerlingen. Wilt u ons helpen? Voor meer informatie kunt u kijken op onze website: www.LEOonderzoek.nl

^Daar zit ik dan, alle gegevens te analyseren.

Op de hoogte blijven van ons onderzoek?
www.LEOonderzoek.nl

of volg ons op Facebook:

 [@LEOonderzoek](https://www.facebook.com/LEOonderzoek)

Leerkrachten,
bedankt!

J.A.deRuiter@uva.nl

@JA_de_Ruiter

www.LEOonderzoek.nl

Janneke de Ruiter
Promovenda
Universiteit van Amsterdam

Mijn dank
gaat ook uit
naar:

Helma Koomen
Universitair hoofddocent
Universiteit van Amsterdam

Astrid Poorthuis
Universitair docent
Universiteit Utrecht

